

JERUZSÁLEM A ZSOLTÁROKBAN

Dr. Tóth Kálmán teológiai professzor

Szenci Molnár Albert a 122. zsoltár átköltött szövegében így énekel Jeruzsálemről, pátosz nélküli kedvességgel:

A Jeruzsálem jól megépült
Sok ékes épületekkel,
Holott szép polgári renddel
Mindenféle nemzet egybegyűlt.

Ez persze őnála nem a szemtanú rácsodálkozása a szent városra, inkább elképzelés a bibliai zsoltár alapján. Ideális kép, ahol szép együttest mutat a templomnegyed, a paloták, a régi és újabb városnegyedek. A lakosság pedig "szép polgári rendben- van együtt: az ott lakók és a mindenünnen érkező zarándoksereg. Üdvös szép kép volna akár a mai Jeruzsálemre is, ha nem zavarná egy és más.

Jeruzsálem Dávid király óta főváros, Izrael politikai és vallási centruma, benne és körülötte zajlik a bibliai történetek nagy része, és róla énekel számos szép zsoltár. A történetek során először Ábrahámmal kapcsolatban olvasunk róla, akkor még a rövidebb Sálem néven: a győztes csatából hazatérő Ábrahámot ajándékokkal köszönti Melkisédek, Sálem királya (1Mózes 14:18-20). Ez a Melkisédek pedig a Felséges Isten papja volt: alakjában az ókori pap király típusa jelenik meg. Melkisédek neve még egyszer szerepel az Ószövetségben, a 110. zsoltárban. Ez az ún. király zsoltár így szólítja meg Jeruzsálem (mindenkori) királyát: "Pap vagy te örökké, Melkisédek módján- (4.v.), azaz király és pap egy személyben. Dávid tehát, mint jeruzsálemi király, hagyományosan örökölte az egykori Melkisédek kettős tisztét. Igaz, hogy tényleges papi funkciót nem végeztek a júdai királyok, Dávid és Salamon is csak egy egy alkalommal mutatott be áldozatot: a szövetség ládája, illetve a templom felszentelésekor (2Sámuel 6:17; 1Királyok 8:62-64), ezt is csak amolyan főkegyúri gesztusként gyakorolták. Mégis ez a speciálisan jeruzsálemi pap király tradíció az idézett zsoltár szerint fennállt, s majd egyenesen a messiási gondolat irányába hatott (vö. Zsid 7.r.).

Ugyanez a zsoltár ezt is ígéri a királynak: "Hatalmad pálcáját kinyújtja az ÚR a Sionról- (2.v.). A Sion hegye lett Jeruzsálem központja. Eredetileg ugyan a kánaáni várost, a későbbi "nagy Jeruzsálem délkeleti dombját nevezték így, később azonban a Sion nevet átvitték a templomhegyre. A kánaáni várost meghódító Dávid azzal alapozta meg a Sion vallási tekintélyét, hogy ide hozatta a szövetség ladját, amely hosszabb ideig elfelejtve volt egy vidéki városban. Erre utal a zsoltárvers: "Sálembe került a sátra, lakóhelye a Sionra (76:3). A szent láda elhozatalát pedig a 132. zsoltár örökíti meg költői módon:

"Indulj el, Uram, új lakóhelyedre,
te és hatalmad ladjája!
Mert a Siont választotta ki az ÚR,
ezt kívánta lakóhelyül...:
Ott növelem meg Dávid hatalmát,
gondom lesz felkentem mécsesére. (132:8, 13, 17.)

Amikor aztán Salamon felépítette itt az ország templomát, lassanként zarándokhely lett Jeruzsálem. Régtől fogva szokás és törvény volt, hogy az évenkénti nagy ünnepeken meg kellett jelenni "Isten színe előtt- (2Mózes 23:14-17), emlékezni a nagy üdvtörténeti eseményekre, és hálát adni a föld terményeiért, Isten áldásáért. Az ország vidéki városaiban, falvaiban énekszóval hívogatták az embereket: "Jöjjetek, örvendezzünk az ÚR előtt... Menjünk eléje hálaadással! (Zsoltárok 95:1-2) És a hívek szívesen fogadták a hívást: "Örülök, amikor ezt mondják nekem: Az ÚR házába megyünk (122:1).

A jeruzsálemi zarándokút és a templomi ünneplés kedves témája lett a zsoltároknak. Voltak, akik napokig tartó fárasztó gyaloglás után érkeztek meg a szent városba, de megérkezve annál nagyobb örömmel hallották az őket fogadóknak Isten templomába hívó szavát:

"Menjetek be kapuin hálaénekekkel,
udvaraiba dicsérettel!
Adjátok hálát neki, áldjátok nevét!
Mert jó az ÚR, örökké tart szeretete (100:4-5)

A templomtérre belépő falusi ember naiv örvendezéssel fedezi fel ott az otthonában is ismerős madarakat:

"Még a veréb is talál házat és a fecske is fészket,
ahová fiókáit helyezi oltáraidnál, Seregek URa! (84:4)

Innen azután átterelődik figyelme az ott levő, szolgálatukat végző papokra, lévitákra. Milyen jó lehet állandóan ott lenni:

"Boldogok, akik házadban laknak,
szüntelenül dicsérhetnek téged! (84:5)

Az ünnepi istentiszteleten átérzi az ember, mit jelent az, hogy itt nem egyedül van szent örömeiben, hanem egy egész gyülekezet tagja, amellyel együtt magasztalja Istent. A közösséghez tartozás átélése az egyik nagy áldása a templomban lételnek. Egy szívvel és szájjal lehet "dicséretet énekelni a hívek gyülekezetében-, és lehet hinni azt, hogy "gyönyörködik népében az ÚR (149:1, 4). A kultuszi gyülekezet pedig gyönyörködhetett az istentisztelet látványos részleteiben, az áldozatok bemutatásában (66:13-15), maga is fogadalmakat teljesített (65:1), hallgatta a szent történetek felolvasását (135:1-14), áhítattal fogadta az áldást (128:5; 134:3). Akik először jártak ilyen zarándoklaton, azok boldogan mondhatták el:

"Amiről hallottunk, azt (most) láttuk is
a Seregek URának városában, Istenünk városában (48:9).

A templomtérrel kijőve aztán megcsodálhatták magát a várost, ahogyan a zarándoksereg vezetője bemutatta:

"Járjátok körül Siont, kerüljétek meg,
számláljátok tornyait!
Jól nézzétek meg bástyáit, járjátok be palotáit,
hogyan beszélhessetek róla a jövő nemzedéknek! (48:13-14)

Végül a városkapun kilépve szétnézhettek a környéken, és megcsodálhatták a máig nagyszerű panorámát, a lankás hegyvonulatot a város körül, ami megint szép képzetársításhoz vezetett:

"Jeruzsálemet hegyek fogják körül,
népét pedig az ÚR karolja át
most és mindörökké- (125:2).

Isten városának nevezte a zsoltáros Jeruzsálemet (48:9), amelyet "lakóhelyének választott ki az ÚR- (132:13) Máshol meg egy áldásmondásban így kiált fel: "Áldott az ÚR a Sionon, aki Jeruzsálemben lakik (135:21). Ez az ott lakás természetesen összefügg a templommal, azon belül a szent ládával. A Szentek Szentjében helyezték el a szövetség ladját, és annak fedőlapja volt a lelki képzelet szerint az a "trón-, amelyen láthatatlanul, királyként foglalt helyet az ÚR, a kerubok védőszárnyai között. Azért szólítja meg így a

zsoltáros: "Te, aki a kerubokon trónolsz, jelenj meg ragyogva!- (80:2) Az URat pedig úgy ismerték és magasztalták, mint aki "nagy Király az egész földön- (47:3). Így volt Jeruzsálem "a nagy Király városa, Isten városa. Az utóbbi kifejezéshez kapcsolódva különös módon énekel a 46. zsoltár:

"Egy folyam ágai örvendeztetik Isten városát,
a Felségesnek szent hajlékait.
Isten van benne, nem inog meg,
megsegíti Isten reggelre kelve (46:5-6).

E leírás megértésénél Jeruzsálem valós földrajzi helyzetének ismerete nem sokat segít. A város mellett volt egy forrás, amelyből a Kidrón patak táplálkozott, és e forrás sokat ért háborús időszakban, mert biztosította a lakosságnak az ivóvizet. "Folyammá- azonban, amelynek "ágai- lettek volna, nem duzzadt. Költői leírás hát ez, amelynek a szavai a teremtés leírásához utalnak vissza: "Édenből egy folyam jött ki a kert megöntözésére, amely szétágazott, és négy ágra szakadt- (1Mózes 2:10). A zsoltár tehát Jeruzsálem édeni szépségét és bőségét akarja megjeleníteni. Ám ugyanakkor a városon túl Istenre mutat: A Felséges Isten szent hajléka van ott (5. v. az istennév megint a Melkisédek féle jeruzsálemi tradícióra mutat), ezért nem inog meg, ha ellenséges hadak ostromolják is. Egy történeti emlék volt ennek a szemléltetője: a Jeruzsálemet ostromló, túlerőben levő asszír sereg nagy része egy "reggelre kelve- ott pusztult el Isten csapása miatt a várfalak alatt (2Királyok 19:35-36). A 46. zsoltár refrén verse bizonyítja, hogy nem az emberi erő, a fegyver, a várfal jelenti az igazi védelmet, hanem Isten megsegítő jelenléte:

A Seregek URa velünk van, Jákob Istene a mi várunk (8, 12. v.)

Ez a 46. zsoltár minden bizonnyal a "Sion énekek közé tartozott, amelyeknek az éneklésére a fogságban levő zsidókat nógatták gyötrőik (137:3). Közéjük tartozott a 48. zsoltár is, és hasonlóan a 46.-hoz, ebben is ellenséges erők tombolásáról van szó, amelyek azonban a Jeruzsálemet oltalmazó Isten "láttán megfutamodnak. Ebben a zsoltárban is van egy talányosan hangzó meghatározás: "Szépen emelkedik a Sion hegye... az északi oldalon- - szó szerint fordítva: "a messze északon- (3.v.). Azért különös ez, mert bár a templom hegy a kánaániaktól elhódított régi városrésztől északra feküdt, mégis közvetlen közelben volt. Századunk egyik nagy régészeti szenzációja volt az ókori Ugarit város romjainak a feltárása és az ott talált iratok, köztük a szír kánaáni Baal mítoszok megfejtése, és itt találunk a zsoltárhoz magyarázatot. Izrael országától valóban "messze északra- volt Ugarit és mellette a Cáfón = "Észak nevű hegy, amelyet az istenek lakóhelyének tartottak. Mármost az "Észak hegye- közismert lehetett Izraelben is, és a zsoltáríró párhuzamosan használta a Sionnal, mint Isten hegyével. Nemcsak a költői szabadság példája ez, hanem mutatja az Ószövetség bátran mitológiátlanító szellemi erejét is: ez az átvett név csak jelző az egy Úristen földi lakóhelyének megnevezésénél.

A dicsőség századai után eljött Jeruzsálemre a megpróbáltatás súlyos korszaka. A próféták szavaiból úgy látszik, hogy túlságosan könnyelműen és mechanikusan fogták fel az emberek az ÚRnak Jeruzsálemhez való kötődését, és nem vették komolyan azt, hogy Ő csak a tiszta szívvel, megtérő lélekkel hozzá jövőket fogadja el és oltalmazza meg (Jeremiás 7:3-11). Enélkül a Sion reménység erőtelen, a templomi istentisztelet is csak üres formáság (50. zsoltár). Maga az ÚR pedig nem lesz mindig oltalmazó "erős vár-. És csakugyan eljött az idő, amikor a zsoltárírónak kétségbeesetten kellett panaszkodnia:

"Ó, Isten! Pogányok törtek örökségedre,
meggyalázták szent templomodat,
romhalmazzá tették Jeruzsálemet (79:1).
Lángba borították szent helyedet,
porig alázták neved hajlékát (74:7).

Kr.e. 587 ben történt a szörnyű katasztrófa, amikor a babilóniai hódító hadsereg ilyen módon pusztította el Jeruzsálemet, a város (és az ország) lakóinak nagy részét pedig Babilóniába hurcolták. A hazájától, templomától elszakított fogoly nép zsoltára már keserű jajszó: "Sírtunk, ha a Sionra gondoltunk- (137:1). A keserű átkozódásban pedig önmagukra mondták ki az első átokszót:

"Ha megfeledekzem rólad, Jeruzsálem,
bénuljon meg a jobb kezem,
nyelvem ragadjon az ínyemhez,
ha nem emlékezem rád... (137:5-6).

A tehetetlen harag és a kétségbeesés magában semmit sem segít. Majd idővel felülkerekedett rajta az elpusztíthatatlan hit, hogy bármi történt is, a kiválasztó Isten hű marad üdvöt adó szándékához, népét sem vetette el végleg. Nem csupán a megtérni kész szívek láttán, hanem elsősorban önmagáért, az ő szent nevéért és dicsőségéért könyörül népén és Jeruzsálemen (79:9; 80:19-20). Ebből fakad a könyörgő imádság: "Építsd fel Jeruzsálem kőfalait!- (51:20) és a még távolabbra néző reménység:

"Felépíti Jeruzsálemet az ÚR,
összegyűjti a szétszóródott Izraelt (147:2).

Ez a reménység azóta is él a diaszpórába szétszóródott Izraelben. És noha ennek teljes valósága egyelőre alig elképzelhető, Jeruzsálem megmarad eszmei központnak. És itt most már nemcsak a testi Izrael, hanem zarándoklátogatása során valóban "mindenféle nemzet egybegyűl- Jeruzsálemben, Messiást várók és a Messiást már megtaláltak, és egyöntetűen mondják a zsoltár szavait:

"Kívánjatok békét Jeruzsálemnek!
Legyenek boldogok, akik téged szeretnek! (122:6)

Parokia honlapja 2017